

KONU EDEBİYAT VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

EDEBİYAT VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

Edebiyat, insan yaşamını konu alır; bu nedenle edebiyatla psikoloji sıkı bir ilişki içindedir. Edebiyatın kimi türlerinde örneğin gerçekçi hikâyelerde, romanlarda, oyunlarda; psikolojik bir olayın içinde yaşayan insanın betimleme ya da ruhsal çözümlemesi yapılır. Böylelikle edebiyatın bilim, psikoloji ve psikiyatriyle ilişkisi ortaya çıkar.

EDEBİYAT VE PSİKOLOJİ

Edebiyat ve psikolojinin bir bilim dalı olarak birbirine yakınlık ve uzaklığıyla ilişkilerinin ele alınması tarihi çok uzaklara dayanmaz. Edebi eserlerde yer alan insan psikolojisinin tarihini belirleme imkanı zaten yoktur. Bir bilim olarak psikoloji ortaya çıkmadan önce de sanatçı duyarlılığı ve sezgisi edebi eser öznesi olarak psikolojiyi üstü örtük yahut büsbütün belirgin olarak kullanıyordu. Ancak bunun bir bilim olarak ortaya çıkıp ele alınması ve edebi eserlerdeki psikolojik unsurların saptanması Freud'la başlar.

(...)

Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilir ortak özelliği kendilerine insanın bütününe hedef ve malzeme olarak seçmiş olmalarıdır. Gerçekten de beşeri ve sosyal bilimlerde edebiyat ve psikoloji dışında insanı bütünüyle kavramaya ve onun doğasını tanımaya çalışarak yakinen bilmeye dönük bir çabaları yoktur. Her biri insanın bir başka yönünü ele alma uğraşındadır. Oysa edebiyat ve psikoloji insanı bir bütünlük içinde kavrayarak onun doğasına yaklaşma gayretindedirler. Teknik unsurlardan yalıtıldığında ve genel olarak bakıldığında her ikisinin de insan ruhunu kavramaya, onun düşünce, davranış ve duygularına yön veren bilinçaltı süreçlerine daha yakından bakmaya ve onu çevresinden koparmadan bir “bütün” olarak görmeye çabalayan çalışma sahaları olduğu görülür. Bu duruş ve bakış yakınlığı her iki çalışma disiplininin çoğu bakımdan ortak davranmaya ve birbirinden yararlanmaya götürmektedir.

(...)

İsmet EMRE, Edebiyat ve Psikoloji

Metin, edebiyatın psikoloji ve psikiyatri ile ilişkisi üzerine bilgi vermeyi amaçlayan öğretici bir metindir. Bu metinde edebiyat ve psikolojinin birbirinden ne zaman yararlanmaya başladığından söz edilmiş, edebiyat ve psikolojinin özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca ruhsal çözümleme yapan edebî türlerde edebiyatın psikoloji ve psikiyatri bili-

minden yararlandığı, psikolojinin de doğal olarak edebiyattan etkilendiği kısaca anlatılmıştır.

İSMET EMRE

Adıyaman'ın Besni ilçesinde doğdu. Gölbaşı Lisesini bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1991 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde asistanlığa başladı. 2006'da doçentlik, 2011'de profesörlük unvanı aldı. 2011-2014 yılları arasında Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı görevini yürüttü. Yerli ve yabancı gazetelerde çok sayıda makalesi yayımlanan Emre'nin otuzun üzerinde eseri bulunmaktadır. Edebiyat ve Psikoloji, Postmodernizm ve Edebiyat, Edebiyat Bilimi eserlerinden bazılarıdır.

DİL BİLGİSİ

Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

- Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır: *alt etmek, arz etmek* vb.

- Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır: *ardıç kuşu, arı kuşu, çalı kuşu, deve kuşu, ayrık otu, ateş çiçeği, avize ağacı, meyan kökü* vb.

- r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en* sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır: *bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güller yüz, koşar adım; çıkmaz sokak, geçmez akçe, görünmez kaza; akan yıldız, uçan daire* vb.

- Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır: *bal rengi, duman rengi, gümüş rengi, portakal rengi* vb.

- Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır: *açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil* vb.

- Yer adlarında kullanılan *batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak* kelimeleri ayrı yazılır: *Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu* vb.

- Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift* sözlerinin

başına getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır: *alt kurul, alt yazı; üst kat, üst küme; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı; art damak, art niyet; arka plan* vb.

Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

- Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *birbiri* (< biri biri), *kaynana* (< kayın ana), *kaynata* (< kayın ata), *nasıl* (< ne asıl), *niçin* (< ne için), *pazartesi* (< pazar ertesi), *sütlaç* (< sütlü aş) vb.

- Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler *etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak* yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır: *emretmek, menolunmak, cemetmek, kaybolmak; darbetmek, hamdetmek; affetmek, hissetmek* vb.

- Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır: *aslanağzı, civanperçemi, itdirseği (arpa-cık), delibaş, danaburnu (böcek), akbaş (kuş), balıkgözü (halka), deveboynu (boru), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış), hanımgöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), beştaş, dokuztaş, Demirkazık (yıldız), Küçükayı (yıldız kümesi), camgöbeği, devetüyü* vb.

- a, -e, -i, -i, -u, -ü* zarf-fiil ekleriyle *bilmek, vermek, kal-mak, durmak, gelmek* ve *yazmak* fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır: *düşünebilmek, sevebilmek; alivermek, gülüvermek; uyuyakalmak; gidedurmak, yazadurmak; çıkagelmek, süregelmek; düşeyazmak, öleyazmak* vb.

- Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır: *güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu*.

- Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır: *başbakan, başsavcı, başyazar, usta-başı, yüzbaşı, hanımanne, hanımefendi* vb.

- Ev* kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *aşevi, bakımevi, basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, kahvevi, konukevi, orduvi, öğretmenevi, polisevi, yayınevi* vb.

- Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır: *İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi* vb.

SORULAR

1- Halk edebiyatımız, insanının çeşitli ruh hâllerini dile getiren zengin şiirlerle doludur.

“Ellerin mektubu gelmiş okunur,

Benim yüreğime hançer sokulur.” ...

“Bu ellerin taşı hiç bana değmez,

İlle dostun gülü yaralar beni.”

Bu konuyla ilgili daha pek çok örnek sıralanabilir.

“Anasının bir tanesini hor görmesinler.” gibi basit görünen bir dize bile, yabancı yere gelin gidecek bir genç kızın kaygılı hâlini ne güzel dile getirmektedir.

Bu parçada verilen dizeler ve açıklamalarla edebiyatın hangi bilim dalıyla olan ilişkisi vurgulanmak istenmiştir?

- A) Tarih B) Sosyoloji C) Psikoloji
D) Felsefe E) Filoloji

Cevap: C

2- Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim, esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezer ve bana sezdirir ve beni aldatamaz, ah, içim beni aldatmaz.

Ben o gün odaya girer girmez her şeyi sezdim. Aynalı dolap kapısının gıcirtısı, Nüzhet'in dizleri ve Nurefşan'ın gözleri bana üç münâdi gibi haykırdılar.

Bu edebî metin, edebiyatın hangi bilim dalıyla doğrudan ilgisini göstermektedir?

- A) Tarih B) Psikoloji C) Sosyoloji
D) Felsefe E) Coğrafya

Cevap: B

3- Birleşme sırasında hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcüklerin yazımı ile ilgili bir yanlışlık vardır?

- A) Ne zamandır keçi boynuzu yemedim.
B) Bir alinazık yapar ki yeme de yanında yat.
C) Üzerinde yavruağzı bir kazak vardı.
D) Ahırın her yanında atsinekleri uçuşuyor.
E) Akşamsefaları, adı üzerinde, gece açar.

Cevap: D